

dje pruža dragocjene podatke o pravom smislu riječi: »ne uvedi nas«, dubinsko značenje riječi »napast« i »Zloga«. Napast je ona velika kušnja, eshatološka kušnja, gubitak vjere kojoj lako podliježe moderni čovjek i tako se stavlja u opasnost da bude isključen iz Kraljevstva.

Knjižica je pisana dosta jasno i svakome dostupna. Ipak smatram da su se potkrale neke nejasnoće u knjizi. Tako npr. značenje semitskog perfekta na str. 13 (što bi odgovaralo grčkom perfektu) u neskladu je s tumačenjem semitskog perfekta na str. 41. — Na str. 14 držim da nisu to samo Isusovi »savjeti« o davanju milostinje, o molitvi, o postu. Savjet je slaba riječ. Ovdje se radi o zahtjevnosti, o novom stavu, o novom postojanju kršćanina. Kršćanin se mora tako vladati u davanju milostinje, u molitvi i kod posta. — Na str. 26 autor kaže da »molitva Očenaš nije samo kršćanska molitva nego sveopća molitva čovječanstva. Molitva Očenaš može biti zajednička molitva svih ljudi koji vjeruju u Boga i mole se Bogu.« Mislim da je Očenaš ipak molitva samo kršćanina, što i sam pisac kaže na str. 60: »Za to opet može moliti samo onaj koji ima milost biti učenik Isusov i koji prema tome stoji u posebnom odnosu prema Bogu, kao sin prema ocu.«

Knjižica je svakako dragocjen doprinos našoj biblijskoj i duhovnoj literaturi. Ona je korisna ne samo onima koji žele znanstveno biblijsko-teološki produbiti ovu molitvu Očenaš, nego i onima koji žele naučiti kako treba moliti, da molitva bude zaista razgovor s Bogom, život i dijanje duše.

C. TOMIĆ

Adalbert Rebić, OČENAŠ — MOLITVA GOSPODNJA (Metanoja 30—31), KS, Zagreb 1973, 90 str.

Na knjigu OČENAŠ stigle su dvije recenzije. Iznimno objavljujemo obe, budući im je pristup knjizi različit (op. ur.).

U ovo pokoncilsko vrijeme obilnijeg stola Riječi Božje, nadasve u bogoslužju, na svakom se koraku u nas osjeća potreba prikladnih komentara koji bi Riječ Božju približili narodu Božjemu. Treba se, dakle, iskreno radovati ovoj knjižici dra Rebića koja svećenicima i vjernicima želi protumačiti Riječi koje kršćani

najviše ponavljaju — molitvu Gospodnju. U istom nizu izašao je nedavno i komentar 11. poglavlja poslanice Hebrejima što ga je pod naslovom *Kako vjerovati?* napisao dr Bonaventura Duda. Dr Rebić inače mnogo doprinosi popularizaciji Riječi Božje i u nizu Riječ kojoj je urednik i dosad najplodniji pisac.

U knjižici *Očenaš* R. najprvo uspořeđuje dvije tradicije i redakcije Očenaša (možda bi bolje bilo tako nasloviti odsječak na str. 8, jer je najprije postojala tradicija a tek onda redakcija Matejeva i Lukina) te zaključuje da je Lk sačuvao prvotni, izvorni oblik Očenaša glede dužine i sadržaja, Mt pak njegovu izvornu aramejštinu i izvorne pojmove.

Govori zatim o kontekstu Matejevu (umjetnom) i Lukinu (izvornijem), u kojem se Očenaš nalazi u evanđeljima. Veoma je vrijedna i poučna usporedba Očenaša sa židovskim molitvama (str. 20—26). Drugi i veći dio knjižice tumači pojedine želje odn. molbe Očenaša. Opširnije su obrađeni ključni pojmovi: Otac, Kraljevstvo, volja Božja, *epiousios*, dug i napast.

Na taj način knjižica može doista čitatelju poslužiti kao »jedno od pomagala za prodiranje u svijet Biblije« (str. 4), a ne samo za razmatranje molitve Gospodnje.

Knjižica je pisana veoma zbijeno i zgsunuto. Na malo stranica pruža mnogo informacija. Pisana je u prigodi ovogodišnjeg Teološko-pastoralnog tečaja u Zagrebu. Ta je okolnost vjerojatno uvjetovala neku užurbanost koje se tragovi tu i tamo sreću. Tako je način izlaganja mjestimično težak, tvrdnje nedovoljno obrazložene (na str. 31 nije jasno zašto poganski pojam »boga kao oca nema ništa zajedničko s biblijskim i kršćanskim poimanjem Boga kao Oca«; slično i na str. 39), neprecizne (npr. da se u Očenašu ništa ne ponavlja, str. 25, a misli se zapravo ponavljaju tipično matejevskim paralelizmima) ili pak nedovoljno međusobno usklađene (izlaganje o *Ne uvedi nas*, str. 81). Neki su stavci prilično nepregledni (izlaganje o Ocu, str. 31 sl), poneka se misao nepotrebno ponavlja (eshaton, str. 54), a neke vrijedne virtualnosti nisu u izlaganju dovoljno iskorištene (u skladu s novom hermeneutikom bila bi poželjna i korisna egzemplificirana i sa životom pove-

zana aktualizacija pojedinih prošnji). Jezik je brižljivo pravilan, ali više znanstveno suh nego divulgativno zanosan (što bi više odgovaralo naravi serije *Metanoja*). Tek se potkralo nekoliko posvojnih pridjeva s dugim završetkom (Matejevom mj. Matejevu, str. 14, 71; Jahvinom mj. Jahvinu, str. 50) i nekoliko nepotrebnih posuđenica (riječ... *sačinjena*, str. 65). Oprema je knjige ukusna, a posebno treba istaći da nisam naišao ni na jednu tiskarsku pogrešku (nekoliko malih početnih slova mj. velikih vjerojatno nisu tiskarske pogreške).

Ova je knjižica još jedno svjedočanstvo kako u nas o ovakvu predmetu nije lako pisati, jer je veoma teško ocijeniti za koga se zapravo piše i što (tomu tako raznorodnu i neodređenu) čitatelju zapravo treba pružiti: treba li na pameti imati najjednostavnije i najneupućenije općinstvo pa ići putem što veće jednostavnosti, praktične primjene i ugodne privlačivosti ili pak treba računati sa zrelijima pa im lomiti solidnu, stručnije protumačenu hranu. U svakom bi slučaju u nizu *Metanoja* — s obzirom na njegovu narav i svrhu — trebalo možda malo više pripaziti da djelca u njemu budu privlačivija, »zavodljivija« i, nadalje, manje narporna za čitanje. Dobivam dojam da R. neprestano nastoji dizati niveau običnog općinstva, odgajati ga umjesto jednostavno zadovoljavati njegove potrebe. Možda zbog toga aktualizacija evanđeoske poruke nije dovoljno životno konkretizirana, a pisanje je odveć stručnjački suho. Tako Očenaš izlazi odveć molitveni obrazac, kojemu »se ne da ništa dodati a niti išta oduzeti« (str. 87), a premalo uzorak koji bi svaki pojedinac i svaka zajednica morala (barem u duhu) prilagoditi svojim prilikama i mentalitetu, kako su to činili već Mt i Lk i kako nas upozorava nova hermeneutika, koja u riječima Pisma gleda ne samo predmet studija ili vjere — predmet koji bi možda trebalo nepromjenljivo ponavljati — nego, nadalje, poruku što svakom čovjeku svakog vremena nosi — život i potiče ga na osobno opredjeljenje. Bilo bi to više i u skladu sa samim uvođom u Očenaš po Mt: »Kad molite, ne izgovarajte isprazne riječi«.

J. FUCAK

Gespräche der Paulus-Gesellschaft, SEXUALITÄT OHNE TABU UND CHRISTLICHE MORAL, izd. Kaiser, München, 1970, 192 str.

To su dokumenti jednog interdisciplinarnog dijaloga, održanog pred tri godine u Münsteru, o odnosu spolnosti i kršćanske moralke. Kao referenti su sudjelovali: 1. Jakob David, direktor instituta za pitanja svjetonazora u Zürichu, 2. Hans Giese, direktor instituta za istraživanja na području spolnosti sveučilišta u Hamburgu, 3. Paul Matussek, psihopatolog i psihoterapeut u Max-Planck-Gesellschaft u Münchenu, 4. Joachim Illies, sa Max-Planck instituta za limnologiju u Schlitzu, 5. Franz Böckle, direktor katoličkog moralno-teološkog seminara na sveučilištu u Bonnu, i 6. Wolf-Dieter Marsch, profesor sistematske evanđeličke teologije na sveučilištu u Münsteru. Dijalog je organiziralo društvo Paulus-Gesellschaft. Njegov utemeljitelj i direktor dr Erich Kellner, koji već 18 godina preko tog međunarodnog foruma nastoji oko razideologiziranja nekih tabuiziranih struktura i u Crkvi i u društvu, okupio je na ovaj dijalog stručnjake raznih znanosti koje proučavaju više aspekata čovjekova djelovanja sa područja njemačkog jezika. Liječnici, seksolozi, biolozi, psiholozi, pa i teolozi, reći će Kellner u predgovoru, uvjereni su, da je razvoj morala u ljudskom društvu proces mnogo diferenciraniji negoli se to čini nekim crkvenim predstavnicima koji zastupaju teoriju »čovjekove naravi« (11).

Prvi je referent obradio temu »Christliche Sexualmoral in einer säkularisierten Welt« (zatim diskusija), drugi »Emanzipatorische Sexualerziehung« (pa diskusija), treći »Sexualität als Partnerschaft«, četvrti »Die ganz andere Dimension menschlicher Liebe« (zatim diskusija), peti »Christliche Sexualethik im Umbruch« i šesti »Christliche Moral und Evolution der Sexualität« (pa diskusija). Knjiga se preporučuje već svojom tematikom, no još više znanstvenim autoritetima koji je obrađuju sa sviješću omeđenosti svoje metodologije: svjesni svoje suodgovornosti i u Crkvi i u suvremenom društvu oni se trude unijeti nešto stvarnog svjetla u ovaj problem.

Sigurnost u problematici spolnosti, koja je u kršćanskoj moralci uvijek